

LUNDS
UNIVERSITET

Pyroteknik och fotboll

- En analys av normer kring brukandet av pyroteknik på svenska fotbollsarenor

Av Jacob Närhi

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2019

Handledare: Håkan Hydén

Examinator: Patrik Olsson

Abstract

The purpose of this study is to map and analyse the discrepancy between legal norms, the framework of the Swedish Football Association and the social norms that exist within supporter groups, regarding the use of illegal pyrotechnics in Swedish football. The widespread use of pyrotechnics has become a debate involving more or less anyone with an interest in Swedish football. The legal framework is clear, possession and use of pyrotechnics at sport events is prohibited if no permission from the police has been issued and breaking the law can result in a fine or prison time for the perpetrator. Despite this the use of pyrotechnics still does not seem to disappear, with groups of supporters claiming the use of pyrotechnics as atmosphere enhancing and a part of the supporter culture. Using interrogation protocols, statements from supporter groups and the legal and sporting frameworks the study aims to analyse the discrepancy between these parties, the underlying motives for the different parties as well as discussing a possible future solution to the problem.

Key words: football, norms, pyrotechnics, "supporter culture", Sweden

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Avgränsning.....	5
1.3 Rättssociologisk relevans.....	6
1.4 Tidigare forskning	6
1.5 Disposition.....	7
2. Teori.....	7
2.1 Instrumentella perspektivet.....	8
2.2 Normativa perspektivet.....	8
2.3 Expressiva perspektivet.....	9
3. Metod.....	10
3.1 Insamlingsmetod.....	10
3.2 Analysmetod	12
3.3 Urval	13
3.4 Validitet och reliabilitet	13
4. Resultat.....	13
4.1 Svensk rätt.....	13
4.1.1 Proposition	14
4.1.2 Utredningar	15
4.2 Sportsliga normer och regelverk	18
4.3 Sociala normer bland supportrar	19
4.3.1 Förhör	20
4.3.2 Supporterföreningar/grupperingar	21
4.4 Mediers bild av pyroteknik	23
5. Analys	24
6. Slutsatser.....	27
7. Framtida forskning	29
Referenslista.....	30

1. Inledning

Pyroteknik har länge varit en omdiskuterad del av den svenska och internationella fotbollen och supporterkulturen. En av svensk fotbolls största sponsorer, Folksam, presenterade 2017 siffror på de senaste årens användning av pyroteknik på Allsvenska fotbollsmatcher. Under 2015 och 2016 handlade det om så mycket som 6083 incidenter där pyroteknik använts (Folksam 2017). Trots att det gick att se en nedgång i användning mellan 2015 och 2016 så fortsätter pyroteknik att vara en del av den svenska fotbollsscenen. Så sent som i februari i år tvingades en match avbrytas på grund av pyroteknik. Den 25 februari 2019 skulle det första Göteborgsderbyt mellan klubbarna IFK Göteborg och GAIS sedan 2009 ta plats, denna gång i den svenska cupens gruppspel. Efter att de första 45 minuterna var spelade hade fortfarande inget mål gjorts och halvleken blåstes av vid ställning 0–0. Vid andra halvleks start så började supportrarna på IFK Göteborgs sektion att bränna av olika typer av pyroteknik och raketer. Uppskattningsvis 600 pyrotekniska pjäser uppges ha avfyrats från IFK Göteborgs klacksektion (Pearson 2019a). Utöver detta så briserade en banger, ett väldigt starkt knallskott, bredvid GAIS målvakt Marko Johansson vilket ledde till att han senare var tvungen att uppsöka läkarvård (Pearson 2019b). Som en följd av denna uppvisning i pyroteknik så avbröts matchen, och senare tilldömdes även GAIS segern med 3–0 (SvFF, 2019). Efter detta så har debatten kring pyroteknikens vara eller inte vara i svensk fotboll blossat upp igen. Vissa anser att det medför för stora risker för den kollektiva säkerheten, medan andra anser att den är en väsentlig del av supporterkulturen. Oavsett vilket perspektiv man utgår ifrån så utgör pyrotekniken en problematik som skapar en diskrepans mellan rätten och de sociala normerna.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att kartlägga hur de olika normsystemen rörande pyroteknik ser ut, vad det är som skiljer dem från varandra och i så fall hur det kommer sig att de ser olika ut och vad som är drivkraften bakom skillnaderna. Genom analys av förundersökningsprotokoll rörande gärningspersoner som blivit anklagade för brott mot Ordninglagen 5 kap. 3§, den paragraf som reglerar användning av pyroteknik på idrottsarrangemang, kartläggning av det rättsliga som berör denna paragraf samt vad som ligger bakom lagen och till slut kartläggning av svensk elitfotbolls regelverk gällande pyroteknik och säkerhet, så kommer uppsatsen att lyfta de olika sidornas argument och analysera spänningsförhållandet mellan de sociala normer

som präglar grupper som använder sig av pyroteknik, samt den rättsliga och sportsliga sidan som med sina regler och lagar försöker få ett stopp på detta fenomen. Uppsatsen kommer sedan att, med hjälp av det teoretiska ramverket om normuppfattningar, diskutera hur det kommer sig att dessa olika system skiljer sig och vad som ligger bakom detta, samt om det finns någon möjlighet för de olika parterna att komma överens kring frågan om pyroteknik. I slutet av uppsatsen kommer det även att presenteras tankar och förhoppningar kring framtida arbete och forskning på området.

Frågeställningarna som uppsatsen kommer att utgå ifrån lyder;

- Hur ser de rättsliga, sportsliga och sociala normerna i supporterkretsar ut kring användandet av pyroteknik på svenska fotbollsarenor?
 - Vad är drivkraften bakom de olika normuppfattningarna?
 - Vad kan i framtiden göras för att lösa problematiken?

1.2 Avgränsning

Vissa avgränsningar har gjorts inför uppsatsen. Till att börja med så handlar det om en geografisk avgränsning. Uppsatsen kommer endast att behandla pyroteknik på fotbollsmatcher inom Sveriges gränser. Anledningen till detta är för det första för att lagstiftning för olika länder ser olika ut, och därför skapar en komplexitet i jämförandet länder emellan. En del av uppsatsen handlar även om att analysera de uttalanden som har gjorts i förhör med polis. Hade det funnits ett internationellt perspektiv så hade det krävt mycket mer arbete och tid för att begära ut protokoll från polismyndigheter i andra länder än vad som fanns tillgängligt för denna uppsats. För det andra så har den geografiska avgränsningen bestämts för att försöka att undvika språkförbristningar och på så sätt försäkra om att undersökningen skulle kunna göras om, med samma material, utan att riskera att resultatet ändras och att för att se till att reliabiliteten i undersökningen blir så hög som möjligt (Bryman, 2011, s. 352).

Den andra avgränsningen som har gjorts är en sportslig avgränsning, och endast svensk fotboll kommer att inkluderas i uppsatsen. Pyroteknik som fenomen har även viss förekomst inom ishockeyn och bandyn i Sverige, dock så är det inom fotbollen som pyrotekniken har som störst genomslagskraft, och av denna anledning så har avgränsningen till just fotbollen gjorts. Utöver detta så har studien även avgränsats till fotboll på professionell nivå, och inkluderar endast fall och regelverk som berör de två högsta ligorna i Sverige, Superettan och Allsvenskan.

Anledningen till detta är för att det är i dessa ligor som det största publikintresset finns, och det är här den mesta pyrotekniken används. Dessutom så är de tävlingsbestämmelser som finns hos Svenska Fotbollsförbundet kring säkerhetsarbete och användning av pyroteknik specificerade till just de två högsta serierna (SvFF, 2018), och därför är det av vikt att begränsa uppsatsen till denna nivå.

1.3 Rättssociologisk relevans

Den här undersökningen syftar till att presentera den rådande lagen som tar upp förbudet mot pyroteknik, Ordningslagens 5 kap. 3§, och visa hur law in books ser ut på området. Uppsatsen kommer sedan att lyfta fram de olika sportsliga normer som ligger till grund för det civila sanktionssystem som finns inom sporten. Till sist så kommer uppsatsen att presentera och analysera uttalanden och texter som påvisar hur de sociala normerna ser ut kring användningen av pyroteknik. Detta sker dels med stöd av uttalanden gjorda i förhör med polis, genom supportergrupperingars inställning till pyrotekniken, och dels genom journalister och andra områdeskunniga personers uttalanden eller inlägg, vilka med sin plattform kan nå ut till stora grupper människor. Genom att kartlägga och analysera diskrepansen mellan de rättsliga och sociala normerna som kommer upp i denna undersökning skapas en rättssociologisk relevans. Utöver detta så går det att genom användningen av rättssociologiska teorier analysera och belysa möjligheter att komma åt problemet, samt vad som skulle kunna göras för att få bukt med det. Dessutom så finns det en brist på rättssociologisk forskning inom detta område, vilket gör undersökningen än mer relevant.

1.4 Tidigare forskning

Det specifika området som behandlas i denna undersökning är till stor del oforskat på sedan tidigare. Mycket av den tidigare vetenskapliga forskning som har bedrivits på området behandlar huliganism som fenomen samt våldsanvändningen i förhållande till detta, och har inte behandlat pyroteknik som fenomen. Det mesta av arbetet kring pyroteknik handlar antingen om rapporter från Polismyndigheten eller andra tillsatta utredningar som behandlar säkerhetsläget och pyrotekniken i svensk elitfotboll, och är således inte vetenskapliga. Med tanke på att ämnet pyroteknik i förhållande till den svenska kontexten är rätt utforskat ger det undersökningen en stark rättssociologisk relevans. Det behövs mer forskning än det som går att få in i en kandidatuppsats, och mer sådan borde göras.

1.5 Disposition

Uppsatsen påbörjas med en inledande del, där problemområdet specificeras, syfte och frågeställningar presenteras följt av avgränsningar, rättssociologisk relevans, tidigare forskning samt disposition. Sedan presenteras det teoretiska perspektiv som valts ut för uppsatsen, efterföljt av en metodbeskrivning samt de urval som gjorts. Efter detta så presenteras det resultat som har kommit fram i undersökningen. Analys och diskussion presenteras sedan, innan slutsatsen i uppsatsen presenteras. Slutligen görs en genomgång om förhoppningar kring framtida forskning.

2. Teori

Det valda teoretiska ramverket kommer här att presenteras, och i diskussionen senare att kopplas till det resultat som presenteras i uppsatsen. Det teoretiska ramverk som har valts ut till denna uppsats tar upp rättens och sociala normuppfattningars olika påverkan på varandra. I detta kapitel kommer teorins syn på rättens påverkan av samhället att presenteras och redogöras för.

Teorin grundar sig i tanken att de olika normuppfattningar som finns i samhället, exempelvis rättsliga och sociala normuppfattningar, på olika sätt kan påverka varandra för att skapa förändring i samhället (Baier, et al. 2018, s. 71). Den rättsliga utgångspunkten ligger i lagstiftares och politikernas möjlighet att påverka samhället helt enkelt genom att stifta lagar. En svårighet i detta perspektiv handlar så klart om att få människor att efterfölja de lagar och regler som sätts upp i det svenska samhället. Det svenska samhället är visserligen till stor del präglad av en vilja att efterfölja de rättsliga normer som finns, men det finns såklart fortfarande människor som avviker från den större massan och begår handlingar som inte följer de lagar som finns (ibid, s. 71). En utmaning som man ställs inför är just att få människor att ta sig till de lagar och regler som det stiftas om. I situationer där nya lagar ska tillkomma så är det viktigt att ha insikt i det område som lagstiftningen kommer att påverka. Bristfällig eller otillräcklig insikt i dessa områden skapar en risk för att lagen inte kommer att efterlevas (ibid, s. 71).

Den rättsliga delen av teorin delas i tre olika perspektiv för rättens möjlighet att påverka samhället. Det handlar om ett instrumentellt perspektiv, ett normativt perspektiv samt ett expressivt perspektiv (Baier, et al. 2018, ss. 71-76).

2.1 Instrumentella perspektivet

Det instrumentella perspektivet utgår från avskräckning och repression. Detta perspektiv uttrycks genom ett system av sanktioner och övervakning. Här menar man att alla människor i sin vardag, oavsett om det är medvetet eller ej, väger för- och nackdelar med att begå brott. Det handlar konkret om den möjliga vinsten i en viss handling överväger den möjliga sanktionen som skulle kunna komma som en följd av den otillåtna handling man utför (Baier, et al. s. 72-73). Problematiken i detta perspektiv är det komplicerade faktum att det inte alltid går att mäta en möjlig vinst i monetära medel. I vissa sammanhang kan vinsten i en illegal handling handla om annat än att tillförskaffa sig en ekonomisk vinning (ibid, s. 73). Det här skapar en problematik angående hur sanktionen kan komma att utformas, med tanke på att exempelvis böter kan vara svårare att bestämma när brottet i sig inte har handlat om att tillförskansa sig en monetär vinst, och ytterligare mer komplicerad blir det när sanktionen skall bestämmas i form av fängelsestraff eller dylikt (ibid, s. 74).

2.2 Normativa perspektivet

Det andra perspektivet är det normativa. Här handlar det om att människor behöver uppfatta lagen som legitim för att ha någon anledning att följa densamma. Om en person inte uppfattar lagen som legitim så finns det en risk att personen i fråga väljer att inte efterleva lagen, oavsett vad personen riskerar att få för sanktion som följd av handlingen (Baier, et al. 2018, s. 74). Teorin menar även att personer som anser att hela systemet med lagar och sanktioner är illegitimt eller orättvist löper en större risk att begå handlingar som bryter mot detta system, än de som anser att det är legitimt (ibid, s. 74). Med detta i åtanke så kan människor kategoriseras utifrån deras benägenhet att bryta mot de lagar som finns. De tre kategorierna som man delar in människor i är a) människor som inte är benägna att begå lagbrytande handlingar, b) människor som till viss del är benägna att begå lagbrytande handlingar, och c) människor som är benägna att begå lagbrytande handlingar (ibid, s. 74).

I den första gruppen, människor som inte är benägna att bryta mot lagen, spelar inte sanktioner någon större roll för inställningen att inte begå brott, utan här handlar det mer om det anseende man har. Att ses som en laglydig medborgare och att vara en del av ett välfungerande samhälle är det som är viktigt, och ett lagbrott riskerar försämra ens anseende hos andra människor (Baier, et al. 2018, s. 75). Detta gäller när lagarna är socialt accepterade, och inte strider mot de rådande sociala normer som präglar samhället. När lagarna inte är lika socialt accepterade och

kanske till och med bryter mot de rådande normerna så anses denna gruppen lägga större vikt vid den sanktionsrisk som finns. Trots att man anser att lagarna strider mot de normer som finns i samhället så är det överhängande hotet om sanktioner tillräckligt för att avskräcka människor i denna grupp från att begå lagbrott (ibid, s. 75).

Den andra gruppen, människor som till viss del är benägna att begå brott, har enligt teorin ett lite annat tankesätt. Den här gruppen grundar sina beslut i rationellt tänkande och vägande av fördelar och risker med att begå lagbrott, och därför väger även bestraffningsrisken in mer i denna grups vägande än vad den gjorde för den första gruppen (Baier, et al. 2018, s. 75). De sociala sanktioner som man riskeras utsättas för spelar inte heller lika stor roll som för den första gruppen. Teorin menar att de personer som faller in i denna gruppen inte har en lika stark känslomässig koppling till att vara en laglydig medborgare som den första gruppen, och styrs istället av möjligheterna till vinning på ett annat sätt (ibid, s. 75). Människor som placeras i denna gruppen kan även präglas av en misstro på vissa delar av det lagliga systemet, men inte andra. Det kan exempelvis handla om att en person förstår att det är både moraliskt fel att begå ett mord och ser även en risk för sociala sanktioner i samband med detta brott, men personen kan samtidigt inte känna en tilltro till den del av lagen som reglerar upphovsrätt, och känner inga moraliska fel att ladda ner material som filmer eller musik som innefattas av denna lag trots att det framkommer ett straffhot för personen (ibid, s. 75).

Den sista gruppen, människor som är benägna att begå brott, värderar i mångt och mycket inte straffhotet (Baier, et al. 2018, s. 75). I denna kategori människor hamnar ofta människor som sedan tidigare har fastnat i en kriminell livsstil (ibid, s. 75). För människor som faller in i den här kategorin spelar det överhängande straffhotet inte någon roll, eller en väldigt liten roll, i valet att begå brott. Risken att tas för ett brott är värt den potentiella vinningen (ibid, s. 75-76). Denna kategori människor kan till och med i vissa fall se risken att bli ertappad som en kick som gör dem ännu mer benägna att bryta mot lagen (ibid, s. 76).

2.3 Expressiva perspektivet

Det sista perspektivet är det expressiva. Detta perspektiv utgår ifrån den delen av rätten som innefattar en pedagogisk dimension. Denna pedagogiska dimension utgörs av två centrala delar. Till en början så handlar det om att rätten har en koordinerande funktion. Denna funktion utgår ifrån rättens möjlighet att skapa en struktur som gör att människor undviker att göra saker som riskerar att få konsekvenser i form av sanktioner (Baier, et al. 2018, s. 76). Ett exempel på denna funktion var när Sverige bytte till högertrafik trots att den allmänna

opinionen inte stämde överens med det beslut som togs. Trots detta fanns det inte några problem med efterlevnaden för denna lag, på grund av att samhället i stort accepterade ändringen (ibid, s. 76).

Den andra delen av det expressiva perspektivet handlar om rättens möjlighet att ändra människors inställning och allmänna opinion. Om rätten ses som legitim och rättvis så kan den hjälpa till att påverka människors åsikter. Genom att visa vad det är som är den rådande åsikten i samhället så kan rätten skapa en sporre för människor att ta till sig den åsikt som i stor del är vedertagen i samhället. Detta på grund av det faktum att de flesta människor i ett demokratiskt samhälle tenderar att vilja tycka som de andra, och vara en del i en större kontext med gemensamma värderingar (Baier, et al. 2018, s. 76-77).

Mycket av det som presenteras i teorin handlar alltså om den generella synen på rätten som legitim eller illegitim. Till en början handlar det om att se till så att rätten har möjlighet att efterleva de sanktioner och övervakning som man lovar, samt att det är en bra blandning av sanktion och övervakning, för att se till att lagarna lyds (Baier, et al. 2018, s. 77). I de fall där det finns en stark åsikt om att en viss lag är rättvis och legitim så ökar dessutom sannolikheten att efterlevnaden blir hög (ibid, s. 77). Till sist kan rätten användas för att bekräfta allmän opinion genom lagstiftning, vilket på sikt kan hjälpa till att skapa en förändring i människors beteende och förhöja efterlevnaden av lagar (ibid, s. 78).

3. Metod

I detta kapitel kommer metod för insamling och analys av data att presenteras. För analysen av den insamlade data kommer två olika metoder att tillämpas. Den rättsliga delen av uppsatsen kommer att utgå från en juridisk metod, mer specifikt en objektiv lagtolkning. Metoden för tolkningen av den insamlade datan kommer att utgå ifrån ett diskursanalytiskt perspektiv.

3.1 Insamlingsmetod

Insamlingen av rättslig information har skett genom att lagtexten har lästs igenom och hämtats från databasen Karnov. Härifrån har även propositionen till lagen hämtats. Efter detta har även statliga offentliga utredningar som berör ämnet och Socialdepartementets utredning om en positiv supporterkultur hämtats och lästs igenom.

Valet av förundersökningsprotokoll som underlag tillkom på grund av den tidsram som satts upp för arbetet. För att få ett mer enhetligt och ännu mer generaliserbart resultat så bör intervjuer utföras med de personer som tillhör grupper som använder pyroteknik, för att på så sätt höja validiteten ytterligare ett snäpp (Boréus & Bergström 2018, s.38).

Metoden för insamlingen av förundersökningsprotokollen har gått till på så sätt att det har sökts efter och i första hand letats upp domar som involverat Ordningslagens 5 kap. 3§ i databasen Karnov, alltså lagrummet som tar upp förbudet mot användning av pyroteknik på svenska idrottsarrangemang. Sökningarna för domar har skett genom databasen Karnov, där den relevanta paragrafen i ordningslagen har fått stå som sökfras. Domarna har sedan lästs igenom för att säkerställa att de faktiskt tar upp detta lagrum och är relevanta för undersökningen. Brottet ska ha varit begånget efter att Ordningslagens 5 kapitel 3§ antogs, alltså efter den 1:a april 2009 (SFS 1993:1617). Inkluderingskravet för domarna i den första inhämtningen har varit att den tilltalade ska ha blivit anklagad för brott mot Ordningslagens 5 kap. 3§. Det har inte varit av vikt om personen i fråga faktiskt dömts för brottet eller om personen friats, då det som eftersöks är uttalanden som gjorts angående pyroteknik.

Tilltalade som vid brottstillfället varit under 18 års ålder har inte tagits med i undersökningen. Anledningen till detta är de forskningsetiska principerna om att minderåriga inte skall tas med när det finns myndiga personer som kan användas för att uppfylla studiens syfte (Bryman 2011 s.131-141).

Efter att domarna valts ut så kontaktades de berörda tingsrätterna och förundersökningsprotokoll har begärts ut. I vissa av fallen fanns inte förundersökningsprotokollen hos tingsrätterna, till exempel vid vissa fall där en dom har meddelats utan att en huvudförhandling har ägt rum. I dessa fall har istället polisens diarienummer inhämtats, och förundersökningsprotokollen har begärts ut från Polismyndigheten istället för tingsrätterna.

Efter att förundersökningsprotokollen hämtats så skedde en genomläsning av dessa och de fall som inte kunde användas till undersökningen gallrades bort. Bland de fall som gallrades bort fanns förundersökningsprotokoll där den tilltalade inte sagt någonting alls i förhören eller inte pratat om användningen eller innehavet av pyroteknik. Det har inte haft någon betydelse om den tilltalade har erkänt brottet eller inte, då det som efterfrågades även här handlat om uttalanden rörande själva pyrotekniken.

Regelverket som står som grund för de sportsliga normerna i uppsatsen är hämtade från Svenska Fotbollförbundets databas Fogis. Utöver detta så har även Riksidrottsförbundets stadgar och regelverk hämtats från deras hemsida, för att komplettera den sportsliga delen av uppsatsen, då det är här i som sanktioner för brott mot SvFFs regelverk specificeras.

Supportergrupperingars ståndpunkt i pyroteknikfrågan har inhämtats från respektive grupperings hemsida. De grupperingar som valdes ut tillhör några av de största lagen i Allsvenskan. Det rör sig om grupperingarna (med huvudlaget inom parentes) Supras Malmö (Malmö FF), Yellow Fanatics (IF Elfsborg), Peking Ultras (IFK Norrköping), UltraCaos Stockholm (Djurgården), Hammarby Ultras (Hammarby IF), Ultras Göteborg (IFK Göteborg) och Black Army (AIK Solna).

3.2 Analyismetod

För analysen gällande förhören i förundersökningsprotokollen kommer de tilltalades egna utsagor och uttalanden att analyseras, för att skapa en bild över hur diskursen och de sociala normerna rörande användningen av pyroteknik hos individerna ser ut. Den här delen utgår ifrån att se hur de tilltalade ser på och talar om det brott de tilltalats för och jämföra det med hur de rättsliga källorna skriver om det.

För analysen av datan så kommer det att användas ett diskursanalytiskt angreppssätt. Förhören från förundersökningarna kommer att generaliseras för den gruppen människor som använder sig av pyroteknik, och supportergrupperingars ställning till densamma kommer att användas för att, tillsammans med tidigare forskning, komplettera bilden av hur man använder sig av språket för att bidra till den diskurs som råder inom grupperna (Boréus & Bergström 2018 s.34-35). Det handlar att se hur personerna själva använder språket för att konstruera den sociala verklighet som de befinner sig i (ibid, s.255).

Uppsatsens rättsliga del utgår från en juridisk tolkning av lagtexten. Genom en objektiv lagtolkning så kommer lagtextens betydelse och innehåll att lyftas fram när lagtexten ska presenteras och analyseras. Genom att använda propositionen till lagen kommer denna att visa vad det är som direkt menas med lagen och hur den ska tolkas (Zetterström 2012, s. 87).

3.3 Urval

Till denna uppsats har ett explorativt urval kring undersökningsunderlaget använts. Anledningen till detta är för att denna urvalsmetod ger en möjlighet att frambringa en kännedom och förståelse för ämnet även om ämnet sedan tidigare är relativt utforskat (Denscombe, 2016, s. 63). De data som ligger till grund för uppsatsen har valts ut för det specifika ändamålet att ställa åsikter mot varandra, och därför har ett subjektivt urval valts. Att kunna ha en möjlighet att välja ut vilken data som insamlas blir en väsentlig del av uppsatsen, då det som tidigare nämnts handlar om att ställa olika åsikter mot varandra. Genom denna metod blir det lättare att presentera och analysera den data som är relevant för området, då det är specifik data som efterfrågas för att kunna utföra analysen (ibid, s. 74-75).

3.4 Validitet och reliabilitet

Validitet handlar om ifall en undersökning mäter det som den avser sig mäta (Boréus & Bergström 2018, s.38). Denna undersökning syftar att undersöka de diskrepanser som finns mellan de rättsliga, sportsliga och sociala normuppfattningarna. Genom de utgångspunkter som tas för uppsatsen och det tillvägagångssätt som valts, så uppfyller undersökningen kravet på validitet. Rätten återspeglar de rättsliga normerna. Idrottens egna reflekt är också relativt entydiga. De sociala normerna framgår nöjaktigt av förhållningsprotokoll och uttalanden i massmedia. Det som hade kunnat göras annorlunda, om tid och möjlighet hade funnits, är att intervjuer hade kunnat genomföras med personer som förespråkar pyroteknik istället för att utgå ifrån förhållningsprotokoll. Detta hade ytterligare ökat validiteten i arbetet.

Reliabiliteten handlar istället om hur pålitligt och möjligt att upprepa arbetet är, dvs. om de metoder som använts är tillförlitliga (Bryman 2011, s.161). De källor som använts är i samtliga fall uttryck för respektive normuppfattning. En annan sak är att den fulla reliabiliteten hade krävt mer tid och resurser.

4. Resultat

4.1 Svensk rätt

I detta kapitel kommer det rättsliga perspektivet på användandet av pyroteknik att presenteras. Den proposition som ligger till grund för införandet av lagen, de statliga offentliga utredningar

och andra utredningar som behandlar användningen av pyroteknik kommer att lyftas fram och visa på hur de rättsliga normerna kring pyroteknikanvändning på svenska fotbollsarenor ser ut.

Den rättsliga aspekten i denna undersökning grundar sig på Ordningslagens 5 kapitel 3§. Lagen tillkom 2009 och lyder;

”Pyrotekniska varor får inte utan tillstånd av Polismyndigheten innehas eller användas på en idrottsanläggning när idrottsarrangemang anordnas där.

Vid Polismyndighetens handläggning av frågor enligt första stycket tillämpas 3 kap. 14 §, 16 § första stycket, 18§ första stycket 1, 3, 4, 19§ första stycket samt 20, 21, 24, 26, 28 §§. (Lag 2014:590)” (SFS 1993:1617)

Lagen har sedan tillkomsten 2009 gått igenom några mindre ändringar, i samband med omorganisationen av Polismyndigheten, men själva lagtexten som reglerar användandet av pyroteknik har sedan införandet inte ändrats i sitt innehåll (SFS 1993:1617). Arbetet för att få bukt med användningen av pyroteknik har genererat några Statliga offentliga utredningar som har tillsatts för att antingen direkt utreda problematiken kring pyroteknik eller supporterkultur i sin helhet. Utredningarna ”Mindre våld för pengarna” (SOU 2012:23), publicerad 2012, ”Mer glädje för pengarna” (SOU 2013:19), publicerad 2013, och Socialdepartementets utredning för att främja en positiv supporterkultur, publicerad 2016, är några exempel på sådana publikationer.

Den som bryter mot lagen om pyroteknik på idrottsarrangemang riskerar att straffas enligt Ordningslagens 5 kap. 5§ till antingen böter eller fängelse i max 6 månader. Om brottet anses som ringa så skall dock inget ansvar dömas (SFS 1993:1617).

4.1.1 Proposition

Propositionen som har legat till grund för införandet av det femte kapitlet i Ordningslagen, det kapitel som bland annat innefattar paragrafen om pyroteknik, överlämnades till riksdagen den 27:e november 2008 (Prop. 2008/09:78). Propositionens syfte var att komma fram till åtgärder för att minska oroligheter och brott att begås vid idrottsevenemang i Sverige (Prop. 2008/09:78). I propositionen presenterade två stycken lagförändringar rörande lagen om belastningsregister (Prop. 2008/09:78 s. 11) samt lagen om tillträdesförbud (Prop. 2008/09:78 s. 5). Utöver detta så presenterades förslaget att dels ändra tre paragrafer i den redan gällande Ordningslagen, och dels att lägga till ett helt nytt kapitel i Ordningslagen (Prop. 2008/09:78 s.

8). Ordningslagens femte kapitel handlar helt om bestämmelser som gäller vid vissa idrottsevenemang.

I propositionen tas problematiken kring våldsutövning och ordningsstörande bland supportrar upp. I propositionen menas det att det handlar om rivaliserande grupper som i största utsträckning utför ordningsstörningarna. Det kan handla om våldsanvändning mot varandra, poliser, ordningsvakter samt användning av pyroteknik, inkastandet av föremål på plan och beträdande av spelplan (Prop. 2008/09:78 s. 20–21). Man menar även att just användningen av pyroteknik är ett växande och svårt problem. Tidigare har det varit svårt att straffa personer för användningen av pyroteknik och det har lett till utdragna och komplicerade utredningar (Prop. 2008/09:78 s. 47). Den tidigare problematiken med pyrotekniken har varit att lagtexten endast syftat till användning av pyrotekniska varor, och innehav har således inte varit illegalt. Av denna anledning så lyfter man i propositionen fram behovet av att skapa en lagtext som även kriminaliserar innehav av pyrotekniska varor vid idrottsarrangemang (Prop. 2008/09:78 s. 46–47).

Det huvudsakliga problemet som presenteras i propositionen, och som till mångt och mycket ligger till grund för införandet av denna rättsliga norm, berör säkerhetsläget vid användningen av pyroteknik. Mycket av den problematik som uppstår vid användningen av dessa varor berör risken för skada både på person och egendom som pyrotekniken utgör, delvis genom den höga temperatur som exempelvis bengaliska eldar brinner vid, men även riskerna som den stora rökutvecklingen kan medföra (Prop. 2008/09:78 s. 25).

4.1.2 Utredningar

Den statliga offentliga utredningen "Mindre våld för pengarna" är ett delbetänkande för utredningen Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang. Utredningen tar upp hur ordningsläget ser ut svensk idrott och även problematiken med pyroteknik. Ordningsläget på svenska arenor är överlag bra enligt utredningen, och det är till mångt och mycket användningen av pyroteknik som står för problematiken rörande ordningsstörningar (SOU 2012:23, s.74). Arbetet som görs för att få bukt pyroteknikproblematiken är bland annat visitation och kameraövervakning. Det finns dock vissa problem med dessa. Det är svårt att få tag på pyrotekniken i visitation, då många pyrotekniska pjäser är små och lätta att gömma. Dessutom är många arenor öppna eller används till annat under tiden det inte är idrottsarrangemang där, vilket gör så att det blir enklare att smuggla in pyroteknik på arenan. Utöver detta så är det också svårt att identifiera

människor med hjälp av övervakningskameror på grund av de stora mängder människor som finns i publikhaven (ibid, s.79).

I betänkandet tas även tanken om laglig pyroteknik upp lite kortfattat. Det man menar är att det borde finnas ett arbete för att komma överens om hur man skulle kunna använda pyroteknik på ett säkert och organiserat sätt (ibid, s.75). Även representanter från polismyndigheten lyfter här fram frågan om laglig pyroteknik, och menar att det borde finnas en möjlighet att tillåta bränningar under organiserade former. Det kommer in en del ansökningar om laglig pyroteknik till polisen, men det blir avslag på nästan alla ansökningar (ibid, s.100).

Den statliga offentliga utredningen "Mera glädje för pengarna" är slutbetänkandet för utredningen Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang. Utredningen är framtagen för att hjälpa till med att lämna förslag kring hur idrottsrelaterad brottslighet kan motverkas (SOU 2013:19). Problematiken kring pyroteknik lyfts genomgående fram i utredningen. Ordningsläget på de svenska fotbollsarenorna presenteras som förhållandevis lugnt, och den huvudsakliga problematiken som berör ordningsstörningar är användningen av pyroteknik samt maskering i samband med denna användning (ibid, s.81-82). Problematiken stämmer till stor del överens med den problematik som presenterades i propositionen till lagen. Det handlar alltså till stor del om säkerhetsaspekterna kring användningen av pyroteknik. Säkerhetsriskerna med illegal användning av pyroteknik grundar sig mycket i personskador och rökutveckling (ibid, s.360). Den höga temperaturen och rökutvecklingen kan förorsaka brännskador, andnöd hos astmatiker, samt ligga till grund för panik på läktarna om det vill sig illa (ibid, s. 360).

Utredningen lyfter fram frågan om en legaliserad användning av pyroteknik. Det som uttrycks är att det borde finnas möjlighet för att skapa dialog kring ett möjligt införande av vissa sorters laglig pyroteknik, för att kunna förstärka säkerheten på läktaren och utföra pyrotekniska arrangemang utan att riskera skador på person och/eller egendom (SOU 2013:19 s.360). Under säsongen 2012 så fick Göteborgsklubben GAIS tillstånd att använda sig av pyroteknik i vissa fall på sina hemmamatcher. Då ställdes krav upp från Polismyndigheten, som GAIS var tvungna att rätta sig efter. Bland annat skulle man gå ut i bland annat sina matchprogram med att man hade tillstånd för användningen av pyroteknik och att annan användning var strikt förbjuden (ibid, s.360). Det som poängteras som det viktigaste om en mer generell ändring för svenska klubbar skulle genomföras är vikten på dialog mellan klubbar, supporterföreningar, Svenska Fotbollssupporterunionen och Polismyndigheten (ibid, s.280). Att ha en bra dialog med supportrar och Svenska Fotbollssupportunionen om användandet och att ha långsiktiga mål i

arbetet är av stor vikt för att dispenser ska kunna ges ut (ibid, s.361). Anledningen till att man ser Svenska Fotbollssupporterunionen som en viktig del i detta är den totala mängd supporterföreningar och -grupperingar som finns i Sverige. De ses då som en helhetlig representant för dessa (ibid, s.281). Det poängteras dock att det är viktigt att forska mer på ämnet för att se om det faktiskt finns tydliga hälsorisker med att använda pyroteknik, eller om man kan öppna upp för möjligheten att tillåta användningen av pyroteknik under ordnade former (ibid, s.75). Ett perspektiv som lyfts fram är situationen i vårt grannland Norge. Där har man sedan tidigare legaliserat viss användning av pyroteknik i samband med lagens inmarsch på arenan. För att få tillstånd för att bruka pyrotekniken så måste man först ansöka om tillstånd hos fotbollsförbundet, och detta kan endast hemmalaget få. Om man får ett godkännande så måste man sedan se till att bränningen utförs på ett säkert sätt, av auktoriserad personal (ibid, s.177).

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap uttalar sig även om användningen av pyroteknik i utredningen. De menar att pyrotekniken utgör en fara för hälsa om den används på ett vårdslöst och okunnigt sätt. Däremot så menar man att pyroteknik som används på ett ansvarsfullt sätt inte utgör någon större fara. Så länge man vet hur den ska användas så finns det väldigt få risker med pyrotekniken (SOU 2013:19, s.362). Den hälsomässiga aspekten lyftes även i polisens pyrotekniktest på Friends Arena 2013. Utredningen visar att mängden ohälsosamma ämnen faktiskt är ganska små. Det som inte rekommenderas är en arbetstid på över 5 timmar för de poliser som jobbar på arenorna om det bränns både bengaler och nödbloss, men i övrigt finns väldigt få hälsorisker med pyroteknikanvändningen (FOI Memo 4576, 2013, s.9).

Utöver det rent rättsliga så finns det även en sportslig aspekt på innehav och användning av pyroteknik som ett brott. I den statliga offentliga utredningen "Mera glädje för pengarna" så presenterar utredaren ett perspektiv som berör sanktionssystemet inom sporten. Förutom de hälsofarliga aspekterna så kan användningen av pyroteknik nämligen leda till att klubbarna som står som arrangörer för matcherna får böta för sina supportrars användande av pyrotekniska varor (SOU 2013:19, s. 41). Den sportsliga aspekten kommer att presenteras i större detalj nästkommande avsnitt.

En möjlig lösning på säkerhetsproblematiken som utredningen presenterar är rörande personliga biljetter och användandet av dessa som ett slags identifikationssystem. Genom att använda personliga biljetter så hade det gått att enklare singla ut personer som stör ordningen, stänga av dem och på så sätt bidra till att arrangemangen skulle bli lite säkrare. Dock så finns

det en risk att den stora köbildning och väntetid som skulle tillkomma på andra sätt bidrar till andra säkerhetsproblem (SOU 2013:19 s.355-356).

Utredningen presenterar i slutet en plan för hur man ska arbeta för att få bukt med idrottsrelaterat våld och användning av pyroteknik. Den illegala pyrotekniken som vi ser nu på svenska fotbollsscenen är farlig och utgör stora risker för skada på personer och egendom (SOU 2013:19, s.365). Planen som sätts upp handlar till exempel om att användningen av illegal pyroteknik måste tacklas för att försäkra om att det inte sker några olyckor som gör att människor och egendom kommer till skada (ibid, s.365). Detta är dock ett komplicerat problem, med tanke på att det är mycket svårt för arrangörerna att komma åt pyrotekniken innan den kommer in på arenorna (ibid, s.359-360). En annan del av planen handlar om att legalisera användningen av pyroteknik i ett testsyfte på vissa arenor. Att tillåta pyroteknik under vissa organiserade former hade kunnat hjälpa till att ge möjlighet att professionellt utvärdera hur pyrotekniken används och vad det finns för risker med användningen (ibid, s.365).

Argumenten för införandet av denna lagtext och arbetet att efterfölja lagen handlar alltså till stor del om den säkerhetsmässiga aspekten. Mycket av arbetet handlar om att minimera risken för att åskådare, poliser och ordningsvakter ska komma till skada, men även att se till att det inte tillkommer någon skada på egendom. Motivet för införandet av denna lag betonar alltså faktumet att pyrotekniken faktiskt är hälso- och allmänfarlig.

4.2 Sportsliga normer och regelverk

I detta avsnitt kommer de sportsliga aspekterna på pyroteknik att presenteras. Dels så kommer SvFFs regelverk för säkerhetsarbete och krav på arrangörer att presenteras, men även de disciplinmässiga konsekvenser som ett otillräckligt säkerhetsarbete kan leda till.

Förutom de rättsliga normerna så finns det även bestämmelser och regler utfärdade av Svenska Fotbollsförbundet (SvFF) som klubbar och arrangörer måste förhålla sig till när det ska ske matcher i Allsvenskan och Superettan. I sina tävlingsbestämmelser presenterar SvFF krav på de som står för arrangemanget, alltså klubbarna, när en match i Allsvenskan eller Superettan spelas. En del av de krav som ställs på klubbarna som arrangörer är kopplat till säkerhetsarbetet som sker på arenan. Detta arbete innefattar delvis saker som krav på ordningsvakter, säkerhets- och sjukvårdspersonal och publikvärdar, men även sådant som visitation och kameraövervakning (SvFF, 2018, ss. 9–13).

Reglerna kring användning av pyroteknik är desamma som de som presenteras i de rättsliga källorna. Pyroteknik är utan tillstånd från Polismyndigheten förbjuden. Pyrotekniken anses vara ett hot mot säkerheten och arrangörerna har som krav på sig att arbeta dels för att dessa inte ska komma in på arenan och dels för att de inte kommer till användning, om de skulle påträffas inne på arenaområdet (ibid, s.11-12). En del av detta arbete sker genom att man använder sig av visitation till de sektioner där risken för pyroteknikanvändningen är som störst. Detta handlar oftast om de ståplatssektioner som är till för lagens hejarklackar (ibid, s. 12).

Riksidrottsförbundet (RF) har som en del i sitt arbete att se till att reglerna som ställs upp av SvFF hålls. Även om det är svensk fotbolls disciplinnämnd som i sista hand beslutar om olika bestraffningar, så är det genom RF:s stadgar och regelverk som man reglerar hur och när en klubb ska straffas. I regelverket står det att klubbar som bryter mot de krav som är uppsatta av förbundet kan straffas med hjälp av tillrättavisningar eller böter (RF, 2018, s.29). Med tillrättavisning menas här en tillsägelse, där klubben får reda på vad det är de brutit mot, och hur de förväntas agera i framtiden (ibid, s.29). Böter kan i sin tur utdömas till föreningar på max 500,000 kr (ibid, s.29).

Fotbollen i stort är en sport som är väldigt bidragande till samhällsnyttan i Sverige. Enligt Svensk Elitfotboll (SEF), som 2018 presenterade siffror från EY, bidrar elitfotbollen i Sverige med 775 miljoner kronor i bland annat hälsomässiga och ekonomiska effekter. Svensk fotboll är en viktig del av samhället och gör stor nytta (Svensk Elitfotboll, 2018).

4.3 Sociala normer bland supportrar

I den här delen av uppsatsen kommer några olika perspektiv att presenteras. Till en början så kommer uttalanden och sociala normer kring pyroteknik att presenteras, först från personer som blivit åtalade för brott mot Ordningslagens 5 kap. 3§, sedan supportergrupperingars ställningstagande och till sist från tidigare gjord forskning på området. Efter detta så kommer mediernas bild av och påverkan på pyroteknikanvändningen presenteras. Genom förundersökningsprotokoll och förhören där i så kommer personernas egna ord om pyroteknik att analyseras för att kartlägga de diskurser som finns hos de människor som använder pyroteknik på svenska fotbollsarenor, samt visa hur normerna ser ut i dessa kretsar. Utöver detta så kommer även två tidigare vetenskapliga undersökningar på ämnet att hjälpa till för att skapa en bild över hur diskurser och normer ser ut i miljöer där pyroteknik ses som en väsentlig del av supporterkulturen.

4.3.1 Förhör

I detta avsnitt kommer den rådande diskursen och de sociala normerna bland pyroteknikanvändare att presenteras. Materialet för denna delen består till huvuddel av förundersökningsprotokoll som har begärts ut från Polismyndigheten och tingsrätter med målet att analysera diskurser som framkommer i polisens förhör med misstänkta under förundersökningar. Detta material kompletteras med uttalanden och ställningstaganden från både officiella och inofficiella supporterföreningar till Allsvenska klubbar, samt SFSU:s ställningstagande i frågan.

Den här delen av uppsatsen kommer att utgå ifrån 22 stycken förundersökningsprotokoll som har begärts ut från respektive instanser som har behandlat dessa, alltså tingsrätter eller Polismyndigheten. I samtliga fall har de tilltalade personerna blivit åtalade för brott mot Ordningenslagens 5 kapitel, 3§, genom antingen innehav eller användning av pyroteknik. Bland dessa 22 förundersökningsprotokoll så var det sex fall där den tilltalade antingen inte uttalade sig alls, eller uttalade sig utan att prata om pyrotekniken. Totalt var det 11 fall där de tilltalade personerna erkände handlingen, antingen innehav eller användning av pyrotekniska pjäser. I de resterande 11 fallen så handlade det istället om att personen inte uttalade sig alls i ansvarsfrågan eller så nekade den tilltalade till brottet.

Av totalt 22 förhör så var det i 13 förhör som den tilltalade på ett eller annat sätt uttryckte sig angående pyroteknik. En genomgående trend i de här förhören var en positiv syn till användningen av pyrotekniska pjäser. Det var endast i ett av fallen som den tilltalade personen uttryckte sig negativt om pyrotekniken. I detta fall så erkände den tilltalade att hen hade innehaft en pyroteknisk pjäs, men menade samtidigt att det var något som fick personen att se dålig ut, då hen var ett ansikte utåt för den officiella supporterföreningen kopplad till klubben (Förhör 190518, Werndahl). De andra 12 förhören med uttalanden kring pyroteknik var positiva eller försiktigt positiva till användningen. Bland annat så uttalade sig en tilltalad person om pyroteknik och berättade att hen använde sig av pyroteknik trots förbudet. Den tilltalade menade att pyrotekniken är en stämningshöjande faktor, precis som fyrverkerier är på nyårsafton, och att det borde vara tillåtet med tanke på att de tester som har gjorts kring pyroteknik visar att de inte är skadliga (Förhör 220917, Löfmark).

I ett av fallen så blev två personer åtalade för att ha bränt vars en bengalisk eld. Den första tilltalade fick bevisningen presenterad för sig i början av förhöret. Det handlade om

videoupptagning samt stillbilder på personen när denne höll i en så kallad bengalisk eld, tillsammans med flera andra. Trots att personen inte valde att erkänna brottet så pratade hen om hur "skön" bevisningen var, och syftade på de pyrotekniska pjäser som brändes i klippet (Förhör 181013, Rantzow). När bevisningen sedan presenterades för den andra tilltalade så uttalade hen sig inte i ansvarsfrågan, men sken upp, enligt polisens beskrivning, något som tyder på en likvärdig inställning till pyroteknik som den första tilltalade (Förhör 081113, Rantzow).

Bland alla förhören så är det ett fall som i synnerhet står ut från resten. Den tilltalade ska i det här fallet ha använt pyrotekniska pjäser vid en allsvensk match i Gävle 2018. Den tilltalade förnekar någon som helst inblandning i bränningen av pyroteknik, men uppger att hen tycker att videobevisningen är jättefin. Utöver detta så uttrycker personen att pyrotekniken alltid varit en del av fotbollen, och att polisen i sitt arbete mot pyroteknik aldrig kommer att vinna. Hen påstår att bränningen av pyroteknik aldrig kommer att upphöra inom svensk fotboll (Förhör 080418, Ling).

Ett tema som sågs i en del av förhören var de tilltalade personernas påverkan av alkohol. Det har i tre av de 22 fallen fastställts att personen som blivit ertappad med att ha använt pyroteknik har varit under påverkan av antingen alkohol eller narkotika. I ett av fallen påstår den tilltalade att anledningen till att hen valde att använda den pyrotekniska pjäsen, förutom att hen hejade på ena laget och ville stötta dem, var på grund av att hen var berusad (Förhör 200713, Persson).

Sammanfattat så finns det en generellt sett stark diskurs bland de människor som använder pyroteknik. Ord som "stämningshöjare" och "supporterkultur" är återkommande i de förhör som legat till grund för undersökningen. Det blir tydligt vid sammanställningen att det finns en stark norm kring pyroteknikanvändning inom svensk fotboll bland dessa människor. Många är medvetna om att användningen är olaglig, eller i alla fall att det inte är tillåtet att bränna pyroteknik. Trots detta så väljer personerna att fortsätta med användningen, trots både upptäcktsrisk och möjliga straff.

4.3.2 Supporterföreningar/grupperingar

I denna del kommer de ståndpunkter som framförts av supporterföreningarna till Allsvenska lag att presenteras.

Till en början så kan man se en viss tvetydighet bland de officiella supporterföreningarna till Allsvenska lag i sina ståndpunkter. Samtliga supporterföreningar ställer sig aktivt emot användningen av illegal pyroteknik, men när det kommer till möjligheten att legalisera pyrotekniken under ordnade former så skiljer sig meningarna. Vissa grupper anser att det hade varit en bra lösning att legalisera pyroteknik, medan andra anser att användningen är farlig för publiken och inte bör användas på läktarna (SOU 2013:19, s.280).

Inom de inofficiella supportergrupperingarna är dock synen på pyroteknik en annan. Bland de största lagen i Allsvenskan så finns en del inofficiella supportergrupperingar som ett komplement till de officiella. På sina hemsidor presenterar en del av dessa sin syn på pyroteknik och användningen i samband med match. Bland annat så uttrycker Supras Malmö, Yellow Fanatics, UltraCaos Stockholm, Ultras Göteborg samt Black Army att man anser att pyrotekniken är ett väsentligt och viktigt inslag för att stötta det lag man håller på, men man tar även avstånd från ansvarslös användning och menar att det blir en fara för omgivningen (Supras Malmö, 2019, Yellow Fanatics, u.å., UCS, 2019, Ultras GBG, u.å. Black Army, u.å.). Dessa ställningstaganden bekräftar till en del de diskurser som hittats i förhören som tidigare presenterats. Normerna som präglar denna del av supporterkulturen är synen på pyroteknik som en del av den aktiva supporterkulturen och ett viktigt inslag i stödet till klubben i ens hjärta. Således blir motivet för användningen av pyroteknik att stötta laget, något som blir en självklarhet för dessa supportrar.

Supras Malmö är väldigt tydliga med att de anser att en ansvarsfull och organiserad användning av pyroteknik är en stämningshäjäande faktor som är en del av den svenska supporterkulturen (Supras Malmö, 2019). Yellow Fanatics går på samma linje som Supras Malmö. De anser också att pyrotekniken under ordnade former är en stämningshöjande faktor, men tar aktivt ställning mot ansvarslöst och oprofessionellt sätt (Yellow Fanatics, u.å.). Ultras Caos Stockholm menar att man genom vissa element stödjer laget på bästa möjliga sätt. Det kan handla om flaggor, sång, tifo och pyroteknik, med mera (UCS, 2019). Ultras Göteborg betonar också stödet för laget som den viktigaste delen av supporterkulturen, och även här handlar det om att exempelvis sjunga, flagga och använda pyroteknik (Ultras Göteborg, u.å.). Black Army har tillsammans med några andra AIK-relaterade supportergrupperingar, som sammantaget kallas AIK-alliansen, tagit fram förhållningsregler som gäller på deras läktare. Pyrotekniken förspråkas på denna, då de menar att det går att framföra dessa element på ett riskminimerat och säkert sätt. AIK-alliansen menar, precis som Supras Malmö och Yellow Fanatics, att säkerheten på läktaren är det viktigaste vid användning av pyroteknik, och därför får endast pyroteknik som bestämts av

dessa grupperingar användas. Annan användning, speciellt ansvarslöst och farligt användande, ställer man sig aktivt emot (Black Army, u.å.).

Svenska Fotbollssupporterunionen, SFSU, är väldigt tydliga i sin ståndpunkt. Man anser att pyrotekniken är en del av den svenska supporter scenen och, som ovan avsnitt visar, att det är en viktig fråga för många supportrar (SOU 2013:19, s.275). Det tar ställning för en laglig lösning för pyrotekniken, och menar att det borde gå att hitta lösningar som skapar möjlighet för klubbar och arrangörer att lättare få tillstånd för användning av pyroteknik (ibid, s.275). Utöver detta så presenterar de även en oro över klimatet mellan myndigheter och framför allt supportrar. Detta är till stor del på grund av det arbete som genomförs där ståplatsreduceringar tvingar bort supportrar från sina sektioner (ibid, s.275). Ståplatssektionerna är en av de viktigaste delarna av svensk fotboll, och reducera den, eller ta bort den, skulle allvarligt skada svensk fotboll och dess supporter kultur (ibid, s.275). Man presenterar även en oro över samtalsklimatet mellan myndigheter och supportrar. Att återinföra möjligheten till att ansöka om laglig pyroteknik skulle kunna hjälpa att minska polariseringen mellan supportrar och polis och hjälpa till att skapa säkrare och bättre pyroteknikarrangemang. Det viktiga är en långsiktig dialog mellan de olika parterna för att säkerställa att de arrangemang som görs utförs på ett så säkert sätt som möjligt (ibid, s.275). Detta är någonting som Svenska Fotbollssupporterunionen starkt har kritiserat hos myndigheternas sida. I en intervju med fotbollssajten Fotbollskanalen berättar Sofia Bohlin, ordförande för SFSU, att Polismyndigheten jämfört legal pyroteknik med framtagning av lagligt kokain, och slängt SFSU:s förslag om en laglig pyroteknik rakt i papperskorgen (Malmkvist, 2019).

4.4 Mediers bild av pyroteknik

I den statliga offentliga utredningen "Mera glädje för pengarna" presenteras kort mediernas rapportering av ordningsstörningar i Allsvenskan och Superettan. Trots att TV och dagstidningar är rätt duktiga på att minimera ordningsstörningarna i sin rapportering, så sker desto mer av denna rapportering i kvällspressen. Rapporteringen från kvällspressen ger ofta en bild av huliganismen och pyrotekniken (SOU 2013:19, s.83). Läget i medier tas även upp i utredningen "Mindre våld för pengarna". Trots att ordningsläget i svensk fotboll rapporteras bli bättre och bättre så presenterar medierna en bild som i mångt och mycket skiljer sig från detta faktum (SOU 2012:23, s.71). De ordningsstörningar som uppkommer i svensk fotboll, oftast användning av pyrotekniska pjäser, får en stor mediebevakning, samtidigt som den positiva utvecklingen i det faktiska ordningsläget till stor del lämnas utanför (ibid, s.71). Ett exempel på detta hittas i tidningen Svenska Dagbladets artikelarkiv. Efter en snabb sökning med sökfrasen

“pyroteknik” kommer det fram att man mellan 25:e februari och 1:a mars publicerade inte mindre än 10 artiklar om den avbrutna matchen mellan IFK Göteborg och GAIS (SvD, u.å.).

Utöver dessa medier så tar utredningen upp betydelsen av sociala medier för huliganismen och läktarkulturens framväxt. Den stora spridning som kan skapas genom sociala medier hjälper till med spridning för läktarkulturen (SOU 2012:23, s.71), där bilder och videor på pyrotekniken lätt kan komma att nå en stor mängd människor.

5. Analys

I detta kapitel kommer det resultat som tagits fram angående användningen av pyroteknik att analyseras. Genom teorin om normuppfattningar så kommer kartläggandet av de sociala normerna i supporterkretsar att tas upp och diskrepansen mellan å ena sidan de sociala normerna och å andra sidan de rättsliga och sportsliga normerna kommer att analyseras.

Till att börja med så är det av vikt att ta upp diskrepansen som presenterades i resultatdelen. Det finns en tydlig skillnad i normer mellan de rättsliga och sociala normerna i supporterkretsar. De rättsliga och sportsliga normerna är tydliga med att det råder ett förbud mot pyroteknik. Lagtexten och SvFF:s regelverk går att tolka väldigt bokstavligt. Om det inte har ansökts om legal pyroteknik, och Polismyndigheten inte har gett tillstånd om det, så är all användning av pyroteknik på svenska arenor olaglig. Klubbarna ska arbeta aktivt med säkerheten på arenorna för att se till så att pyroteknik och andra farliga saker inte tas in. Lyckas man inte med detta så väntar möjliga sanktioner för klubbarna, i form av tillrättavisande eller böter, och för individerna som använder pyrotekniken, i form av böter eller fängelsestraff. Reglerna och sanktionerna är väldigt tydliga, men trots detta så kvarstår problematiken kring illegal pyroteknik inom fotbollsvärlden.

Teorin tar som tidigare nämnt upp olika kategoriserande av lagbrytande. Beroende på hur man kategoriserar det normbrytande som pyroteknik avser så kommer man fram till lite olika slutsatser.

Genom att ta avstamp i det instrumentella perspektivet, där avskräckning och repression är en stor del, kan man analysera det normbrytandet som sker i samband med användningen av pyroteknik. Perspektivet utgår som sagt från avskräckning och repressions påverkan på det rationella tänkandet om för- och nackdelar med ett lagbrytande beteende. Om man förutsätter

att alla personer som bränner pyroteknik väger för- och nackdelar innan de använder sig av pyrotekniska pjäser, så behöver alltså fördelarna med eldandet överväga risken för det möjliga straff som personerna kan komma att få som en konsekvens. I resultatdelen presenterades ett perspektiv och en förklaring kring pyroteknikanvändandet, som kom fram under läsningen av förhören. Det flera personer argumenterade kring var att man ansåg att pyrotekniken var en stämningshöjande bidragsfaktor till det stöd som man visade till sitt lag. Med andra ord är det en del som anser att det är värt att få ett straff, i form av böter eller fängelse, för att på bästa sätt kunna heja fram sitt lag till vinst. Vad betyder detta? Jo, om problematiken med pyroteknik anses vara så stor att man till alla pris är villig att få bort den, då borde rimligtvis straffen för detta brott ökas. Det svåra blir att komma till den punkten där personer, när de väger för- och nackdelar med pyrotekniken, väljer att strunta i att använda den och istället konformerar sig med den rättsliga normen som finns. Att öka straffen skulle möjligtvis kunna vara en lösning på problematiken, förutsatt att alla personer som brukar pyroteknik har samma gräns för när användandet inte längre är värt det möjliga straff man kan få. Detta verkar dock ganska orimligt. Det är möjligt att personer som enskilt väljer att bränna pyroteknik skulle påverkas av en möjlig straffhöjning, men det skulle med största sannolikhet inte påverka de grupper som anser att pyroteknik är en väsentlig del av den svenska supporter- och läktarkulturen, exempelvis de supportergrupperingar som presenterades tidigare. De normer som är en del av dessa grupper präglas av en tydlig bild att pyroteknik är en del i att stötta sina klubbar och således inte bryr sig om det rättsliga straff som kan komma. Utifrån detta perspektiv blir det svårt att se hur det framtida arbetet mot pyroteknik rent rättsligt borde se ut.

Ett annat perspektiv skulle kunna vara att skärpa de sportsliga regler som finns om pyroteknik. Om personerna som brukar pyroteknik ser det som ett sätt att förbättra för sina lag, vilket till stor del är fallet, så hade hårdare sportsliga normer kunnat hjälpa till att få bukt på problemet. Genom striktare regler kring pyroteknik, med följder som poängavdrag, förlorade matcher och stängda läktare, så skulle för- och nackdelarna kring pyrotekniken jämnas ut sig. Om man förutsätter att anledningen till pyroteknik är att hjälpa sitt lag vinna matcher så blir nackdelarna precis motsatsen. Om lag hårdare bestraffas för sina supportrars beteende så skulle möjligtvis pyroteknikanvändningen plötsligt bli något som gör att laget förlorar eller bestraffas istället för att ses som något som hjälper lagen att vinna matcher.

Det normativa perspektivet tar istället upp legitimiteten i lagar och sanktioner. Det kan snabbt fastställas att de personer som brukar pyroteknik inte faller in under den första gruppen i detta perspektivet, den gruppen som involverar personer som inte är benägna att bryta mot lagen, med tanke på att de faktiskt aktivt bryter mot lagen när pyroteknik brukas. Istället blir det av

vikt att titta mot den andra och tredje gruppen. Precis som det instrumentella perspektivet så handlar det här till viss del om bestraffningsrisken och om man är villig att ta den risken. Dock så tillkommer tilltron på rättssystemet och lagen här. Detta perspektiv är väsentligt i just denna debatt, då det till en viss del finns en misstro på lagen. Inom några av de officiella, samtliga inofficiella supporterföreningar som presenterades tidigare, SFSU och i några förhör så framkommer synen att man inte anser att pyrotekniken under ordnade former borde vara olaglig. Det finns en misstro kring just denna lagtext, och precis som SFSU menade så finns det en stark norm kring pyroteknikens vara hos svenska supportrar. Om man anser att pyrotekniken är en väsentlig del av supporterkulturen och istället anser att lagen är illegitim så finns risken att personer som faller inom ramen för denna grupp brukar pyroteknik av den enkla anledningen att man inte anser att det borde vara olagligt. Enligt detta perspektiv gör man det utan att tänka på straffet, då den misstro som finns på lagen gör att man inte bryr sig om lagen. Till viss del kan även den tredje gruppen inom det normativa perspektivet appliceras på denna problematik. De personer som sedan tidigare är fast i en kriminell livsstil ser inte straffet för pyroteknikbruk som något som stoppar dem från detta bruk, på grund av den stor misstro man har för lagen. Istället kan pyroteknikanvändningen, i kombination med maskering, bli ett sätt att försöka undvika lagen och, som tidigare presenterats, istället får en kick av att bryta mot lagen och försöka komma undan med brottet.

Det tredje perspektivet som presenterades var det expressiva perspektivet, och det grundar sig i rättens möjlighet att skapa laglydighet genom ett pedagogiskt arbetssätt. Den koordinerande delen av det expressiva perspektivet kan till stor del inte appliceras på problematiken kring pyroteknikanvändande. Strukturen som är skapad för att sanktionera lagbrytare accepteras inte av en del personer, de som bränner pyroteknik i det här fallet. Denna del av teorin kan istället appliceras på de personer som valde att inte använda pyroteknik efter att paragrafen om pyroteknik lades till i Ordningslagen. Den problematik som finns kvar behandlar dock de personer som fortfarande gör detta, trots sanktionsrisken. Den andra delen av det expressiva perspektivet, som tar upp rättens möjlighet att ändra folkets opinion, går bättre att applicera för möjliga framtida ändringar. Det är tydligt att det är många personer som menar att ett regelverk som tillåter en laglig form av pyroteknik hade varit den bästa möjliga lösningen för att få bukt på problemet. Utifrån teorin kan det diskuteras om en sådan här ändring i det rådande regelverket skulle kunna komma att påverka den normen kring en laglig lösning för pyroteknik. Ett införande av denna karaktär skulle kunna komma att bli positivt för rättens kamp mot illegal användning av pyroteknik. Genom att införa en laglig möjlighet för arrangörer och föreningar att bruka pyroteknik under vissa former, samtidigt som arbetet mot den illegala användningen av densamma fortsätter, så finns möjligheten att skapa en stark norm kring

pyroteknikanvändning. Den legala pyrotekniken blir således en del i bidraget till den positiva supporterkulturen, som bringar in en stor del samhällsnytta. Samtidigt så skapas en större sannolikhet att normen kring den illegala pyrotekniken skiftar till att ses som osäker och farlig, även i supporterketsar.

6. Slutsatser

Med grund i det resultat som tagits fram och den analys som utförts så kommer detta avsnitt att diskutera de möjliga åtgärder som borde göras för att ta oss ett steg närmre en lösning på frågan om pyroteknik.

Till att börja med så är det viktigt att framhålla att den illegala användningen av pyroteknik kommer vara väldigt svår att utrota, oavsett vilket angreppssätt som tas, och precis som sades i ett av förhören så kommer det vara svårt att få bort den illegala pyrotekniken helt och hållet. Vad gäller framtida lösningar på problemet så bör det sägas, med grund i det normativa perspektivet, att det till en början krävs en god dialog mellan alla inblandade parter. Att införa strikta sanktioner och använda sig av ett repressivt förhållningssätt till pyrotekniken kommer antagligen inte att kunna lösa problemen på lång sikt, utan kommer bidra till en ökad polarisering och ett hårdare klimat mellan Polismyndigheten, arrangörer och supportrar. Därför kommer dialogen dem emellan, precis som representanter från SFSU poängterar, att vara av yttersta vikt.

Vad gäller en framtida lösning så finns det inget lätt svar på den frågan. Ett repressivt förhållningssätt, med hårdare straff och sanktioner mot arrangörer i form av ståplatsreducering, poängavdrag, inställda matcher och höga bötesbelopp, är enligt mig inte rätt väg att gå. Dels på grund av att det blir en kollektiv bestraffning för de personer som inte är brukare av pyroteknik, utan beter sig lagligt på arenorna, och dels för att de personer som brukar pyroteknik med största sannolikhet kommer att fortsätta att göra det, trots att det finns en högre sanktionsrisk. Som presenterades i analysavsnittet, så finns det i vissa supportergrupperingar en del misstro till lagrummet, vilket leder till att lagen inte efterföljs. Utmaningen handlar inte om huruvida man kan ta bort alla supportrar som bränner bengaler, utan istället om hur man kan arbeta för att på ett så bra sätt som möjligt gynna alla aktörer inom fotbollen, oavsett om det handlar om supportrar, arrangörer, ordningsvakter eller polis. Ett hårdare förhållningssätt kommer med största sannolikhet endast bidra till en större polarisering och ett hårdare samtalsklimat mellan supportrar och polis, samtidigt som det är fotbollen som får ta stryk. Med tanke på den

samhällsnyttan som svensk elitfotboll gör, så är det viktigt att värna om den. Att inskränka supportrar och klubbar för att få bukt med pyrotekniken kan olyckligtvis leda till att publik försvinner från arenorna och samhällsnyttan sjunker.

Utifrån de teoretiska perspektiven så är det, under omständigheterna, bästa sättet att få bukt med problematiken kring illegal pyroteknik att presentera en plan för möjlig användning av legal pyroteknik. Till att börja med så behövs det ingen rättslig ändring av lagtexten för att påbörja ett sådant arbete, med tanke på att det i lagtexten står att användning och innehav av pyroteknik är otillåtet i de fall där tillstånd från Polismyndigheten inte finns. Genom att öppna upp möjligheten för ett användande av en laglig pyroteknik kan man säkerställa att det som sker på läktarna i samband med pyroteknikbruk regleras och säkerhetsiseras. En möjlig lösning hade kunnat vara att göra som Norge har gjort. Se till att ett regelverk sätts upp för att kontrollera när pyrotekniken används, exempelvis vid inmarch, och hur den används, med hjälp av säkerhetsutbildad personal. Detta skulle kunna leda till att mycket av den illegala pyrotekniken försvinner, supportrarnas tanke om pyroteknik som en del av svensk fotboll bemöts och Polismyndigheten slipper till stor del göra anmälningar kring och använda sina resurser till pyroteknik. Genom en sådan här legalisering så finns det även en chans att maskeringen i stort försvinner från läktarna också, då det inte finns någon anledning att försvåra identifieringen av sig själv när straffrisken för pyroteknikbruket försvinner. Genom detta finns det även en chans att ordningsstörningar i samband med fotbollsmatcher inte får samma genomslagskraft i medier, och fokuset kan istället läggas på de positiva bitarna som rör fotbollen.

Det ska tilläggas att den illegala pyrotekniken antagligen inte kommer att försvinna helt, oavsett om en laglig variant införs, men det finns en möjlighet att etablera en starkare norm mot användandet av illegal pyroteknik om en legal variant skulle introduceras. En kombination mellan att möjliggöra användningen av viss form av pyroteknik under ordnade former samt att fortsätta arbetet mot den illegala pyrotekniken kan hjälpa till att minska den illegala användningen av pyroteknik, samtidigt som man bemöter den norm inom supporterulturen som bygger på den stämningshöjande faktorn i pyrotekniska arrangemang.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns en problematik i att det finns olika uppfattningar om pyroteknik, rent rättsligt och socialt. Det finns drivkrafter bakom båda normuppfattningarna som motsäger varandra. De sociala normerna kring pyroteknik grundar sig till stor del i den stämningshöjande faktorn som pyrotekniken påstås ha och möjligheten att på bästa möjliga sätt

stötta det lag man hejar på, samtidigt som de rättsliga och sportsliga normerna grundar sig i en tanke på den kollektiva säkerheten och de risker som pyrotekniken framför. För att kunna komma till en lösning i frågan är det först och främst viktigt att en dialog mellan alla berörda parter finns, innan man försöker hitta en lösning på problemet. Ett repressiv förhållningssätt kommer inte att leda till att problematiken försvinner, utan riskerar endast att öka polariseringen mellan de olika aktörerna. Med avstamp i det expressiva och normativa perspektivet i teorin så finns den bästa lösningen i att möjliggöra en plan för att införa laglig pyroteknik under ordnade former. Detta skulle ta bort hoten mot säkerheten, supportertrarna skulle bli bemötta, vilket skapar förutsättningar för ett bättre samtalsklimat och starkare normer kring den illegala användningen av pyroteknik, och användningen av den illegala pyrotekniken och maskeringen skulle minska. På så sätt skapas en mer enhetlig, positiv och säker supporterkultur, där alla parter blir involverade.

7. Framtida forskning

Till att börja med så hade det varit av stor vikt att vetenskapligt testa och se om det finns någon faktiskt hälsofarlig bieffekt från användningen av pyroteknik i arenaliknande miljöer, för att skapa en grund för fortsatt forskning på ämnet.

Det finns ett stort kunskapshål rörande pyrotekniken. Min förhoppning är att mer forskning rörande de sociala normerna kring pyroteknik görs, för att skapa en mer övergripande bild över hur dessa faktiskt ser ut och ter sig. För att nå regelefterlevnad måste de sociala normerna påverkas. Genom exempelvis intervjuer med personer som aktivt deltar i supporterkulturen hade man kunnat tränga djupare i förståelsen av vilka drivkrafter som gör sig gällande och vilka alternativa sociala normer som är möjliga.

Referenslista

Trycka referenser

Baier, M., Nafstad, I. and Svensson, M. (2018) *Om rättssociologi : en introduktion*. Lund: Studentlitteratur AB.

Boréus, K., Bergström, G., (red.) (2018) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4:e uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a uppl. Stockholm: Liber.

Denscombe, M. (2016) *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

Zetterström, S., (2012) *Juridiken och dess arbetssätt: en introduktion*. 2:a uppl. Uppsala: Iustus Förlag

Elektroniska referenser

Black Army, u.å. *Förhållningsregler på Norra Stå*. Black Army.
<http://www.blackarmy.se/Forhallningsregler.html> (Hämtad 2019-05-18)

Disciplinnämnden, 2019. *Beslut att meddelas 1 mars 2019*. Svenska Fotbollförbundet.
<https://www.svenskfotboll.se/globalassets/bilderblock/arkiv/2019/1902/t-arende-3-ifk-goteborg---gais---beslut.pdf> (Hämtad 2019-05-18)

Folksam, (2017). *Folksam blir kvar i elitfotbollen*. Folksam.
<https://nyhetsrum.folksam.se/sv/2017/03/17/folksam-blir-kvar-i-elitfotbollen/> (Hämtad 2019-05-18)

Malmkvist, A., (2019). *SFSU sågar polisens kommunikation: "Fick svaret att det är samma som att ta fram laglig kokain"*. Fotbollskanalen, 8 maj. <https://www.fotbollskanalen.se/allsvenskan/sfsu-sagar-polisens-kommunikation-fick-svaret-att-det-ar-samma-som-att-ta-fram/> (Hämtad 2019-05-18)

Pearson, S., (2019a). *SvFF bekräftar: 600 raketer avfyrades under Göteborgsderbyt*. Fotbollskanalen, 26 februari. <https://www.fotbollskanalen.se/svenska-cupen-1/svff-bekraftar-600-raketer-avfyrades-under-goteborgsderbyt/> (Hämtad 2019-05-18)

Pearson, S., (2019b). *Gais-målvakten drabbad av hörselskada: "Hörseln är inte bra"*. Fotbollskanalen, 26 februari. <https://www.fotbollskanalen.se/svenska-cupen-1/gais-malvaken-drabbad-av-horselskada-horseln-ar-inte-bra/> (Hämtad 2019-05-18)

Riksidrottsförbundet, 2018. *RF:s stadgar*. Riksidrottsförbundet, 11 juni. <https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/stadgar-och-regelverk/rfs-stadgar-2017.pdf?w=900&h=900> (Hämtad 2019-05-18)

Supras Malmö, 2019. *Manifest*. Supras Malmö. <http://www.suprasmalmo.se/manifest> (Hämtad 2019-05-18)

Svenska Dagbladet, u.å. *Sökresultat*. <https://www.svd.se/sok?q=pyroteknik> (Hämtad 2019-05-17)

Svensk Elitfotboll, 2017. *Svensk elitfotboll skapar samhällsnytta värd 775 miljoner kronor*. Svensk Elitfotboll, 4 april. <http://www.svenskelitfotboll.se/svensk-elitfotboll-skapar-samhallsnytta-vard-775-miljoner-kronor/> (Hämtad 2019-05-18)

Svenska Fotbollförbundet, 2018. *Särskild Tävlingsbestämmelser för föreningar i Allsvenskan och Superettan*. Svenska Fotbollförbundet, 20 november. https://www2.svenskfotboll.se/ImageVault/Images/id_69668/scope_0/ImageVaultHandler.aspx (Hämtad 2019-05-18)

Totalförsvarets Forskningsinstitut, 2013. *Studie av pyroteknik vid Friends Arena. FOI Memo 4576*. Totalförsvarets Forskningsinstitut. <https://www.slideshare.net/blisk/foi-memo-4576> (Hämtad 2019-05-18)

Ultra Caos Stockholm, 2019. *Om oss*. Ultra Caos Stockholm. <http://www.ultracaosstockholm.se/om-oss/> (Hämtad 2019-05-18)

Ultras GBG, u.å. *IFK Supporterklubb*. Ultras Göteborg. <http://www.ultrasgbg.se/> (Hämtad 2019-05-18)

Yellow Fanatics, u.å. *Om Yellow Fanatics*. <https://yellowfanatics.se/> (Hämtad 2019-05-18)

Rättsliga referenser

Proposition 2008/09:78. *Ytterligare åtgärder mot ordningsstörningar vid idrottsarrangemang.*

SFS:1993:1617. *Ordningslag.*

Utredningar

SOU 2012:23. Mindre våld för pengarna. *Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang: delbetänkande.*

SOU 2013:19. Mera glädje för pengarna. *Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang: slutbetänkande.*

Förhørsprotokoll

Ling, A., förhör 2018-04-08, Gävle Tingsrätt mål nr B 1829-18

Löfmark, J., förhör 2017-09-22, Helsingborgs Tingsrätt mål nr B 194-18

Persson, B., förhör 2013-07-20, Södertörn Tingsrätt mål nr B 79-14

Rantzow, O., förhör 2013-10-13, Södertörn Tingsrätt mål nr B 1524-14

Rantzow, O., förhör 2013-11-08, Södertörn Tingsrätt mål nr B 1524-14

Werndahl, A., förhör 2018-05-19, Sundsvalls Tingsrätt mål nr B 2685-18